

УДК 342.9:347.79

О. О. Кукшиновакандидат юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри кримінального й адміністративного права
Одеського національного морського університету**Г. С. Узун**магістрант
Навчально-наукового морського гуманітарного інституту
Одеського національного морського університету

ПІДСТАВИ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПОРУШЕННЯ ПРАВИЛ ПЕРЕВЕЗЕННЯ ВАНТАЖІВ МОРЬСЬКИМ ТРАНСПОРТОМ

Стаття присвячена підставам адміністративної відповідальності за порушення правил перевезення вантажів морським транспортом, зокрема, досліджені нормативна, фактична та процесуальна підстави адміністративної відповідальності. Проаналізоване адміністративне законодавство та наявні наукові погляди щодо підстав адміністративної відповідальності, висловлені міркування щодо підстав адміністративної відповідальності за порушення правил перевезення вантажів морським транспортом.

Ключові слова: адміністративна відповідальність за порушення правил перевезення вантажів морським транспортом, підстави адміністративної відповідальності, адміністративний проступок.

Постановка проблеми. Правопорушення у сфері дотримання правил перевезення вантажів морським транспортом є досить поширеними в адміністративно-деліктній сфері суспільних відносин; пов'язано це, з одного боку, із важливим місцем морського транспорту в національній мережі переміщення товарно-матеріальних цінностей (більше 40% сировини, продукції, транспортних засобів і засобів виробництва імпортується в Україну й експортується з України морським транспортом), з іншого – із низьким рівнем превентивної діяльності, пов'язаної з попередженням правопорушень, що вчиняються у сфері перевезення вантажів таким видом транспорту.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Необхідно зазначити, що питання адміністративної відповідальності протягом тривалого часу були предметом значної уваги науковців. Відповідній тематиці присвятили роботи такі вчені, як В.Б. Авер'янов, О.Ф. Андрійко, Д.М. Бахрах, Ю.П. Битяк, В.М. Бесчастний, Р.А. Калюжний, Д.П. Калаянов, М.В. Коваль,

В.К. Колпаков, А.О. Селіванов, Х.П. Ярмачі й інші. Проте питання підстав адміністративної відповідальності за порушення правил перевезення вантажів морським транспортом у працях зазначених фахівців не розглядалося.

Метою статті є визначення підстав адміністративної відповідальності за порушення правил перевезення вантажів морським транспортом. Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити такі завдання: проаналізувати наукові погляди на зміст і види підстав адміністративної відповідальності за порушення правил перевезення вантажів морським транспортом; визначити зміст фактичної, нормативної та процесуальної підстав адміністративної відповідальності; на основі аналізу чинного законодавства визначити підстави адміністративної відповідальності за порушення правил перевезення вантажів морським транспортом.

Виклад основного матеріалу. Щодо терміна «підстава адміністративної відповідальності», то слід зауважити про відсутність його законодавчого закріплення. З погляду етимології, термін «підстава»

означає причину, достатній привід, який виправдовує що-небудь. В юридичному розумінні цей термін означає правовий наслідок учинення проступку, покладання на особу обов'язку відповідати за порушення правової заборони перед державою й понести всі передбачені за це законом санкції [1, с. 81].

Перш ніж визначати підстави адміністративної відповідальності за порушення правил перевезення вантажів морським транспортом, необхідно визначити зміст підстав адміністративної відповідальності в загальному вигляді. Питання про підстави юридичної відповідальності взагалі й адміністративної відповідальності зокрема є предметом дискутування вчених, які аналізували цю проблему.

Нині в науці адміністративного права відсутній єдиний погляд на поняття та зміст підстав адміністративної відповідальності. Деякі науковці під підставами правової відповідальності розуміють наявність у діях особи складу правопорушення, інша частина вчених вважає об'єктивно протиправне діяння, учинення адміністративного проступку суспільно небезпечною, протиправною, винною дією або бездіяльністю, що порушує адміністративний закон. Учені зійшлися на тому, що єдиною підставою адміністративної відповідальності є вчинення адміністративного правопорушення, тобто протиправної, винної (умисної чи необережної) дії чи бездіяльності, яка посягає на громадський порядок, власність, права й свободи громадян, на встановлений порядок управління, за що законом передбачено адміністративну відповідальність.

Так, Г.Г. Забарний, Р.А. Калюжний і В.К. Шкарлупа вважають єдиною підставою адміністративної відповідальності адміністративне правопорушення [2, с. 103]. С.В. Ківалов дещо розширює зміст фактичних підстав адміністративної відповідальності, відносячи до них, крім адміністративного правопорушення, його поняття, ознаки та склад, які закріплені в Кодексі України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП) [3, с. 216]. Позицію відносно того, що підставою адміністративної відповідальності може бути тільки процесуальний документ (постанова)

про накладення адміністративного стягнення, відстоює Н.В. Сердюк [4, с. 81]. С.Т. Гончарук більш широко розуміє підстави відповідальності за адміністративні проступки, включаючи до них чинне законодавство про адміністративні правопорушення, передусім КУпАП (юридичну підставу); факт учинення особою адміністративного правопорушення (фактичну підставу) [5, с. 97, 108].

Інші науковці дещо по-іншому трактують це поняття. Так, С.М. Алфьоров акцентує увагу на тому, що під підставою адміністративної відповідальності потрібно розуміти умови, за наявності яких можливе притягнення особи до адміністративної відповідальності [6, с. 162]. Таке визначення не зовсім чітко характеризує суть підстави адміністративної відповідальності, оскільки згідно з чинним законодавством єдиною умовою, за якою на особу можна накласти адміністративне стягнення, є вчинення нею протиправного діяння, що підпадає під ознаки адміністративного правопорушення, закріпленого в КУпАП від 7 грудня 1984 р. [7] і в інших законодавчих актах.

Існують погляди окремих авторів про те, що фактичною підставою адміністративної відповідальності є конкретне правопорушення, а юридичною – його юридичний склад [8, с. 108].

Так, Г.С. Гладун вказує на необхідність відмежування фактичної підстави адміністративної відповідальності, тобто наявності в діянні особи складу адміністративного проступку, передбаченого Кодексом України про адміністративні правопорушення, та процесуальної – рішення про притягнення особи до адміністративної відповідальності [9, с. 123].

Слід зазначити, що кожен із дослідників адміністративної відповідальності (адміністративно-деліктного права) намагається зробити свій вклад у побудову теорії підстав адміністративної відповідальності. Але найбільш повна теорія підстав адміністративної відповідальності, на нашу думку, запропонована В.К. Колпаковим і знайшла своє наукове оформлення в монографії «Адміністративно-деліктний правовий феномен» [10]. Автор вважає, що реальна юридична відповідаль-

ність настає за наявності трьох підстав: нормативної, складовою частиною якої є норма, що закріплює склад делікту; фактичної (правопорушення); процесуальної (правозастосовний, юрисдикційний акт) [11, с. 292–293].

Таким чином, аналіз теоретичних положень щодо сутності підстав адміністративної відповідальності дає можливість говорити про такі підстави адміністративної відповідальності за порушення правил перевезення вантажів морським транспортом: 1) нормативну, тобто систему норм, які її регулюють; 2) фактичну, тобто діяння конкретного суб'єкта, що порушують правові приписи (адміністративне правопорушення); 3) процесуальну, тобто акт компетентного суб'єкта про накладення конкретного стягнення за конкретне адміністративне правопорушення.

Слід зауважити, що перші дві підстави адміністративної відповідальності зумовлюють її соціальну важливість. Для настання відповідальності необхідна наявність усіх трьох підстав і саме в такій послідовності [12, с. 261]. Насамперед повинна бути норма, що встановлює обов'язок і санкцію за його невиконання. Потім може виникнути фактична підстава – протиправне діяння. Тому лише за наявності норми й діяння, що її порушує, уповноважений суб'єкт у встановленому законом порядку вправі накласти той чи інший вид адміністративного стягнення за адміністративне правопорушення.

Нормативною підставою адміністративної відповідальності за порушення правил перевезення вантажів морським транспортом є система адміністративно-правових норм, за допомогою яких закріплені такі фактори: 1) склади адміністративних правопорушень у сфері перевезення вантажів морським транспортом; 2) види та розміри адміністративних стягнень за порушення правил перевезення вантажів морським транспортом; 2) коло суб'єктів (органів і посадових осіб), що уповноважені складати протоколи про адміністративні правопорушення за порушення правил перевезення вантажів морським транспортом і розглядати справи; 3) процесуальне оформлення притягнення до адміністративної відповідальності за пору-

шення правил перевезення вантажів морським транспортом.

Основним нормативно-правовим актом, який передбачає адміністративну відповідальність за порушення правил перевезення вантажів морським транспортом, є КУпАП, що містить перелік складів адміністративних проступків, які посягають на безпеку на морському транспорті, однак необхідно констатувати той факт, що в КУпАП окремо не виділено групу складів адміністративних правопорушень на морському транспорті. Глава 10 КУпАП, в якій містяться склади правопорушень на морському транспорті, має назву «Адміністративні правопорушення на транспорті, у галузі шляхового господарства і зв'язку». У результаті аналізу норм цієї глави можна виділити групу правопорушень у сфері перевезення вантажів морським транспортом – це ст. ст. 114, 115, 116-3, 120, 129, 130, 133, 134, 136 КУпАП.

Склади адміністративних правопорушень, що посягають на порядок і безпеку перевезення вантажів морським транспортом, за які особа може бути притягнута до адміністративної відповідальності, закріплені в главі 10 КУпАП «Адміністративні правопорушення на транспорті, в галузі шляхового господарства і зв'язку», в якій міститься біля 30 складів правопорушень на морському транспорті. У сфері, яку ми розглядаємо, адміністративну відповідальність передбачено за порушення правил з охорони порядку й безпеки руху на морському транспорті (ст. 114); порушення правил користування засобами морського транспорту (ст. 115); порушення правил реєстрації торговельних суден (ст. 116-3); порушення правил пожежної безпеки на залізничному, морському, річковому й повітряному транспорті (ст. 120); допуск до керування транспортними засобами чи суднами водіїв чи судноводіїв, які перебувають у стані алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або під впливом лікарських препаратів, що знижують їх увагу та швидкість реакції, або осіб, які не мають права керування транспортним засобом (ст. 129); керування транспортними засобами чи суднами особами, які перебувають у стані алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або під впли-

вом лікарських препаратів, що знижують їх увагу та швидкість реакції (ст. 130); порушення правил перевезення небезпечних речовин і предметів на транспорті (ст. 133); провезення ручної кладі понад установлені норми й неоплаченого багажу (ст. 134); порушення правил, спрямованих на забезпечення схоронності вантажів на залізничному, морському, річковому й автомобільному транспорті (ст. 136).

Окрім КУпАП, систему національного законодавства, яка регулює правовідносини, що виникають із приводу перевезення вантажів морським транспортом, зокрема відносини з приводу встановлення заходів адміністративної відповідальності, складає Кодекс торговельного мореплавства України від 23 травня 1995 р. [13], Закони України «Про транспорт» від 10 листопада 1994 р. [14], «Про морські порти України» від 17 травня 2012 р. [15], «Транспортна стратегія України на період до 2020 року» від 20 жовтня 2010 р. [16], «Стратегія розвитку морських портів України на період до 2038 року» від 11 липня 2013 року [17] та інші.

Фактичною підставою адміністративної відповідальності за порушення правил перевезення вантажів морським транспортом, що дозволяє притягнути певну особу до відповідальності, є вчинення адміністративного правопорушення в цій галузі. Відповідно до ст. 9 КУпАП адміністративним правопорушенням (проступком) визнається протиправна, винна (умисна або необережна) дія чи бездіяльність, яка посягає на громадський порядок, власність, права й свободи громадян, на встановлений порядок управління і за яку законом передбачено адміністративну відповідальність.

Таким чином, можна зробити висновок, що під адміністративним правопорушенням у сфері перевезення вантажів морським транспортом слід розуміти суспільно небезпечне й шкідливе, протиправне, винне діяння, що посягає на встановлений порядок перевезення вантажів морським транспортом, зокрема безпеку в цій сфері.

Процесуальною підставою адміністративної відповідальності за порушення правил перевезення вантажів морським транспортом є наявність постанови у справі про адміністративне правопорушення чи

прирівняного до неї документа компетентного органу державної влади чи його посадової особи про визнання особи винною в учиненні адміністративного правопорушення та накладення адміністративного стягнення.

У ст. 255 КУпАП закріплено перелік осіб, які мають право складати протоколи про адміністративні правопорушення, що розглядаються органами, зазначеними в ст. ст. 218–221 КУпАП, аналіз якого дає підстави зробити висновок, що протоколи про адміністративні правопорушення за порушення правил перевезення вантажів морським транспортом мають право складати інспектори з безпеки на морському та річковому транспорті.

Державна інспекція України з безпеки на морському та річковому транспорті згідно зі ст. 225 КУпАП і Положенням «Про Державну інспекцію України з безпеки на морському та річковому транспорті» від 17 липня 2014 р. [18] розглядає справи про такі адміністративні правопорушення: про порушення правил з охорони порядку й безпеки руху на морському транспорті, правил користування засобами морського транспорту, правил з охорони порядку й безпеки руху на річковому транспорті й маломірних суднах, правил випуску судна в плавання чи допуск до керування судном осіб, які не мають відповідного документа, правил, що забезпечують безпеку експлуатації суден на внутрішніх водних шляхах, правил реєстрації торговельних суден, правил користування річковими й маломірними суднами, правил утримання баз (споруд) для стоянки маломірних суден, правил пожежної безпеки на морському й річковому транспорті, допуск до керування річковим або маломірним судном осіб, які перебувають у стані сп'яніння, передачу керування судном особі, яка перебуває в стані сп'яніння, керування річковими чи маломірними суднами судноводіями в стані сп'яніння, зокрема вчинення особами, які не мають права керування плавзасобами, ухилення від проходження огляду на стан сп'яніння, порушення правил перевезення небезпечних речовин або предметів на морському й річковому транспорті, перевезення ручної кладі понад установлені норми на морському й річ-

ковому транспорту, безквитковий проїзд на судах водного транспорту, порушення правил, спрямованих на забезпечення схоронності вантажів на морському й річковому транспорті, невиконання законних вимог посадових осіб органів морського й річкового транспорту.

Від імені Державної інспекції України з безпеки на морському та річковому транспорті розглядати справи про адміністративні правопорушення й накладати адміністративні стягнення мають право такі особи: керівник Державної інспекції України з безпеки на морському та річковому транспорті та його заступники, керівник територіального органу центрального органу виконавчої влади, що забезпечує реалізацію державної політики у сфері безпеки на морському й річковому транспорті та його заступники, капітан морського порту чи капітан судна.

Висновки і пропозиції. Узагальнюючи проведене дослідження підстав адміністративної відповідальності за порушення правил перевезення вантажів морським транспортом, можна зазначити, що для настання адміністративної відповідальності в зазначеній сфері необхідна наявність трьох підстав: нормативної, фактичної та процесуальної.

Нормативною підставою адміністративної відповідальності за порушення правил перевезення вантажів морським транспортом є система адміністративно-правових норм, за допомогою яких закріплені склади адміністративних правопорушень у сфері перевезення вантажів морським транспортом; види та розміри адміністративних стягнень за порушення правил перевезення вантажів морським транспортом; коло суб'єктів (органів і посадових осіб), що вповноважені складати протоколи про адміністративні правопорушення за порушення правил перевезення вантажів морським транспортом і розглядати справи; процесуальне оформлення притягнення до адміністративної відповідальності за порушення правил перевезення вантажів морським транспортом.

Фактичною підставою адміністративної відповідальності за порушення правил перевезення вантажів морським транспортом, що дозволяє притягнути певну особу

до відповідальності, є вчинення адміністративного правопорушення в цій галузі. Під адміністративним правопорушенням у сфері перевезення вантажів морським транспортом слід розуміти суспільно небезпечне й шкідливе, протиправне, винне діяння, що посягає на встановлений порядок перевезення вантажів морським транспортом, зокрема безпеку в цій сфері.

Процесуальною підставою адміністративної відповідальності за порушення правил перевезення вантажів морським транспортом є постанова про накладення адміністративного стягнення від імені держави органом (посадовою особою), уповноваженим розглядати справи про адміністративні правопорушення й приймати щодо них рішення.

Список використаної літератури:

1. Адміністративне право України : [навч. посіб.] / за заг. ред. Т.О. Коломоєць, Г.Ю. Гулевської. – К. : Істина, 2007. – 216 с.
2. Калюжний Р.А. Адміністративне право України : [навч. посіб.] / Р.А. Калюжний, Г.Г. Забарний, В.К. Шкарлупа. – К. : Вид. А.В. ПАЛИВОДА, 2003. – 212 с.
3. Адміністративне право України : [підручник] / за заг. ред. С.В. Ківалова. – О. : Вид-во «Юридична література», 2003. – 896 с.
4. Сердюк Н.В. Теоретические проблемы административной ответственности / Н.В. Сердюк // Вестник Перм. ун-та. Юрид. науки. – 2005. – № 5. – С. 77–83.
5. Гончарук С.Т. Адміністративне право України : [навч. посіб.] / С.Т. Гончарук. – К., 2000. – 240 с.
6. Алфьоров С.М. Адміністративне право. Заг. частина : навч. посіб. / С.М. Алфьоров, С.В. Ващенко, М.М. Долгополова, А.П. Купін. – К. : Центр учбової літератури, 2011. – 216 с.
7. Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон України від 7 грудня 1984 р. // Відомості Верховної Ради Української РСР. – 1984. – Додаток до № 51. – Ст. 1122.
8. Коломоєць Т.О. Адміністративне право України : [підручник] / Т.О. Коломоєць, С.В. Ващенко, В.Г. Поліщук ; за заг. ред. Т.О. Коломоєць. – К. : Істина, 2008. – 216 с.
9. Гладун З.С. Адміністративне право України : [навч. посіб.] / З.С. Гладун. – Тернопіль, 2004. – 579 с.

10. Колпаков В.К. Адміністративно-деліктний правовий феномен : [монографія] / В.К. Колпаков. – К. : Юрінком Інтер, 2004. – 528 с.
11. Колпаков В.К. Адміністративне право України : [підручник] / В.К. Колпаков. – К., 1999. – 736 с.
12. Коломоєць Т.О. Адміністративне право України: академічний курс : [підручник] / Т.О. Коломоєць. – К. : Юрінком Інтер, 2011. – 576 с.
13. Кодекс торговельного мореплавства України : Закон України від 23 травня 1995 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1995. – №№ 47, 48, 49, 50, 51, 52. – Ст. 349.
14. Про транспорт : Закон України від 10 листопада 1994 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – №51. – Ст. 446.
15. Про морські порти України : Закон України від 17 травня 2012 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2013. – №7. – Ст. 65.
16. Транспортна стратегія України на період до 2020 року : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 20 жовтня 2010 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2174-2010-p>.
17. Стратегія розвитку морських портів України на період до 2038 року : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 11 липня 2013 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/548-2013-p>.
18. Про затвердження Положення про Державну інспекцію України з безпеки на морському та річковому транспорті : постанова Кабінету Міністрів України від 17 липня 2014 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/300-2014-p>.

Кукшинова О. О., Узун Г. С. Основания административной ответственности за нарушение правил перевозки грузов морским транспортом

В статье рассматриваются основания административной ответственности за нарушение правил перевозки грузов морским транспортом; в частности, исследовано нормативное, фактическое и процессуальное основание административной ответственности. Проанализировано административное законодательство и современные научные взгляды относительно оснований административной ответственности, что позволило выделить основания административной ответственности за нарушение правил перевозки грузов морским транспортом.

Ключевые слова: административная ответственность за нарушение правил перевозки грузов морским транспортом, основания административной ответственности, административный проступок.

Kukshynova O., Uzun G. Grounds of administrative responsibility for violation of rules of transportation of loads a marine transport

In the article the grounds of administrative responsibility are examined for violation of rules of transportation of loads a marine transport, in particular, the normative is investigational, actual and judicial grounds of administrative responsibility. An administrative legislation and modern scientific looks are analysed in relation to the grounds of administrative responsibility, which allowed distinguishing the grounds of administrative responsibility for violation of rules of transportation of loads a marine transport.

Key words: administrative responsibility for violation of rules of transportation of loads a marine transport, grounds of administrative responsibility, administrative misconduct.